

ДОМІНУВАННЯ ІНТЕГРАЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті аргументується домінування інтеграції як природного динамічного процесу, що охоплює взаємопроникнення та взаємозв'язок елементів цілісності світосприйняття; перехід до інтегрованого освітнього процесу, обумовленого модернізацією початкової освіти та психофізіологічними особливостями дітей молодшого шкільного віку, їхніми соціокультурними запитами. Розкривається вплив інтеграційних процесів на всі сфери психіки молодшого школяра – інтелектуальну, емоційну, мотиваційно-потребову.

Ключові слова: інтеграція; інтеграція в освіті; інтегроване навчання; інтегроване навчання у початкових класах; інтегрований урок; розвиток особистості молодшого школяра.

Постановка проблеми. Важливим кроком реформування сучасної освіти згідно з Концепцією «Нова українська школа» є впровадження Державного стандарту початкової освіти (2018), якому притаманна інноваційність та інтеграційність. Стандарт кардинально змінює форми й методи навчання, реалії взаємин суб'єктів освітнього процесу, а його похідні – освітні та навчальні програми – активізують процеси якісних змін у змісті сучасної освіти, передбачають формування в учнів початкових класів цілісного системного світобачення засобом домінування інтеграції.

Аналіз сучасних досліджень і публікацій свідчить про особливий науковий інтерес до проблеми інтеграції в освіті. Суттєвими в дослідженні різних аспектів проблеми інтегрованого підходу до організації освітнього процесу в початковій школі є праці науковців: методологічні засади інтеграції розкривають І. Бех, В. Гриньова, К. Гуз, С. Клепко, Л. Масол та ін.; дидактичні основи інтегрованого навчання та створення умов для його реалізації – В. Кремень, Л. Онищук, О. Савченко, Л. Хоружа та ін.

Мета статті полягає в обґрунтуванні психолого-педагогічних аспектів побудови освітнього процесу в початковій школі на

засадах інтеграції та розкритті її цінності для розвитку особистості дітей молодшого шкільного віку.

Методи дослідження: Для досягнення мети використано методи аналізу й синтезу задля визначення сутності предмету вивчення; термінологічний аналіз сприяв з'ясуванню категоріального статусу досліджуваних понять і терміносполук; методи абстрагування, формалізації, узагальнення було спрямовано на формулювання висновків і окреслення перспектив дослідження порушеної проблеми тощо.

Виклад основного матеріалу. Глобальна мета сучасної початкової школи, яка реалізує особистісно-орієнтований, діяльнісний та інтегрований підходи до навчання задля цілісного розвитку особистості дитини, самостійної, гуманної і внутрішньо вільної, здатної цінувати себе і поважати інших, а також актуалізації творчого потенціалу кожного. Іншими словами, головна мета навчання і виховання в оновленій школі – становлення творчої особистості, починаючи з молодшого шкільного віку. Звідси випливає основне завдання початкової школи – створення умов для повноцінного розвитку особистості учня, його самоактуалізації та самореалізації. Надзвичайно важливою в цьому контексті є ідея інтегрованого підходу до навчання, за умови успішної реалізації якого передбачається досягнення якісної освіти – провідної мети Концепції «Нова українська школа». Це забезпечується через вирішення низки таких завдань:

- створення умов для задоволення базових потреб дитини в активності, інформації та ін.;
- формування в кожній дитині почуття психологічної захищеності;
- кожному учневі надавати можливість для самоствердження в найбільш значимих для нього сферах життєдіяльності, де максимально розкриваються його здібності й можливості;
- формування специфічно емоційної сфери взаємовідносин, що забезпечують любов і повагу один до одного;
- розкриття особистості кожної дитини, виявлення і розвиток її індивідуальності;

- забезпечення умов формування високого рівня когнітивної складності та інтегрованості у процесі навчання та ін.

Інтеграція є однією з найбільш суттєвих ознак кардинального оновлення змісту освіти. Це процес і результат побудови цілісних навчальних курсів, створених шляхом синтезу наукових знань на основі системи фундаментальних закономірностей розвитку науки, і обумовлений дидактичним відображенням природних зв'язків і відношень, тобто міжпредметними зв'язками. Інтеграція – це джерело знаходження нових чинників, які поглиблюють дитячі спостереження, їх висновки з різних навчальних предметів.

Інтегроване навчання є одночасно метою і засобом навчання, яке впливає із прагнення дати молодому поколінню цілісне уявлення про природу, суспільство і своє місце в ньому, забезпечує розвиток школяра. Відповідно учням потрібні відкриті можливості для опанування інтегрованих знань і навичок з різних дисциплін, а також критичного оцінювання їхньої взаємодії. Вчитель має заохочувати учнів до навчання, аналізу зв'язку між дисциплінами, опертя на знання й навички з різних предметних галузей, значимих для поставленої мети. Інтеграція змісту початкової світи, на думку багатьох дослідників, є однією з педагогічних умов підвищення ефективності розвитку емоційно-інтелектуальної сфери особистості. Сприятливим фактором для реалізації інтеграційних процесів у системі початкової освіти є наявність природних можливостей у розвитку інтелекту дитини, які недостатньо використовуються в традиційному навчанні.

В основу реалізації моделі інтегрованого підходу до організації навчання молодших школярів покладено такі принципи:

- принцип цінності особистості, що полягає у визнанні самоцінності особистості кожної дитини, незалежно від тієї ролі, яку вона виконує, позиції, яку вона займає, думки, якої вона дотримується, визнанні пріоритету загальнолюдських цінностей;

- принцип унікальності особистості, який виявляється у визнанні неповторності кожної дитини, її здібностей, і, відповідно, в утвердженні необхідності побудови освітнього процесу, орієнтованого на максимальний розвиток індивідуальності. В такий спосіб не особистість пристосовується до однієї з існуючих

у суспільстві соціальних ролей, а ролі вибираються для конкретної особистості. Принцип унікальності спричинює індивідуалізований процес, що реалізується у гнучких планах і програмах, які добираються з урахуванням особливостей кожної дитини;

- принцип пріоритету особистісного розвитку, який розглядає особистісний розвиток як провідну ланку в освітньому процесі школи. За такого підходу навчання є засобом розвитку особистості, а не самоцільною метою;

- принцип орієнтації на зону найближчого розвитку дитини націлює вчителя на класифікацію завдань відповідно до здібностей дитини та індивідуального темпу засвоєння нею дидактичних матеріалів;

- принцип суб'єктності освітнього процесу передбачає, по-перше, спрямованість на внутрішню, а не на зовнішню мотивацію навчання; по-друге, свободу вибору дитиною сфер прикладання своїх зусиль під час організації шкільного життя і загалом життєдіяльності;

- принцип емоційно-цілісної орієнтації освітнього процесу забезпечується єдністю почуттів і думок (тобто цілісністю людської особистості) на рівні реального спілкування людини з людиною в школі й на рівні емоційно-ціннісного засвоєння людського досвіду в ході вивчення окремих навчальних предметів. Це може реалізуватися як через підтримку особливої системи відносин, так і спеціальну побудову навчальних планів і програм, орієнтованих на максимальну інтеграцію знань дитини в єдину емоційно наповнену картину світу;

- принцип інтеграції навчання, спрямований на формування цілісного світосприйняття, на цілісний розвиток дитини, підвищення можливості адаптації її в сучасному динамічному суспільстві, спираючись на індивідуальні здібності, уподобання, нахили, інтереси кожного, на його всебічний гармонійний розвиток. Організація навчання на підґрунті даного принципу має творчий характер і його головним завданням є не тільки набуття знань, але й умінь користуватися ними.

Організований на цих принципах педагогічний процес розглядає дитину як цілісну особистість, приймає її такою, яка вона є, і допомагає їй творити себе як вільну, розвинену,

освічену, відповідальну людину. Все це передбачає суттєву зміну як змісту, так і організації шкільного життя дітей на етапі початкового навчання. *По-перше*, інтегрований підхід до освітнього процесу; заміна формально-диференційованого способу навчання на змістовно-цілісний; усунення проблеми різкого переходу від дошкільного до шкільного життя. *По-друге*, орієнтація на стан дітей, їх готовність до сприйняття інформації. Так, виконання того чи іншого виду діяльності передбачає значну свободу вчителя щодо варіювання навчальних завдань протягом відведеного на їхнє виконання часу. Звідси актуалізація цілісних навичок і вмінь, які формуються впродовж досить тривалого періоду. *По-третє*, індивідуально обумовлений темп засвоєння матеріалу окремими учнями, відмова від порівняння одного учня з іншими під час оцінювання, яке широко застосовується в нашій школі й породжує конфронтацію на рівні міжособистісних відносин і психологічні комплекси на внутрішньо-особистісному рівні. На противагу цьому – орієнтація на порівняння учня із самим собою, фіксація індивідуальної динаміки засвоєння тих чи інших знань, виділення сфер максимального руху дитини шляхом широкого застосування сучасних систем самоконтролю з використанням ігрових навчальних і контролювальних комп'ютерних програм. *По-четверте*, забезпечення інтеграції картини світу за умов збереження базового освітнього компоненту. Це уможлиблюється через уникнення різкого розмежування навчальних дисциплін, об'єднання різних освітніх завдань в одному предметі, введення до навчального плану принципово нових інтегрованих і людинознавчих навчальних дисциплін, які розкривають перед дитиною загальну картину світу. Тут інтеграцію визначено як один з інструментів наближення освітнього процесу до внутрішнього світу дитини молодшого шкільного віку, котрий враховує особливості сприймання нею інформації, дає змогу створювати у свідомості учнів цілісну картину світу й позбутися розрізненості знань.

За інтегрованого підходу до організації навчання і виховання абсолютною цінністю є не відчужені від особистості знання, а сама людина розглядається «через призму особистості того, кого навчають, – її потреб, мотивів, здібностей, активності,

інтелекту та інших особливостей». Процес навчання, побудований на інтегрованому підході, спрямований на формування пізнавальних інтересів і потреб школярів. Це, на нашу думку, дозволяє говорити про ціннісну функцію моделі інтегрованого підходу до організації навчання. Інтегрований підхід, у якому реалізується ціннісна функція процесу навчання, дозволяє, з одного боку, вивчати явища з погляду закладених у них можливостей задоволення потреб людини, з іншого, – вирішувати завдання гуманізації суспільства.

Ціннісну функцію моделі інтегрованого навчання підкреслює і перевага діалогічної форми спілкування, яка є основною в дидактичному процесі та сприяє вільному обміну думками й враженнями, стимулює різні форми пізнавальної активності на уроці, розвиває навички співробітництва в ході спільної діяльності, комунікативні вміння й соціальний досвід.

Сучасні концепції та програми початкової школи мають на меті розвиток особистості молодшого школяра, його самостійності, творчості, бажання пізнавати, досліджувати через реалізацію інтегрованого підходу до організації освітнього процесу.

Теоретичні напрацювання вчених – інтегрування («об'єднання», «структурування») змісту різних навчальних предметів (Н. Бібік, М. Вашуленко, Л. Кочина, В. Тименко та ін.); інтегрування («відбір», «об'єднання», «подання») навчального матеріалу з різних предметів із метою вивчення важливих наскрізних тем (В. Ільченко, К. Гуз та ін.); інтегрування («включення», «об'єднання») несхожих між собою способів діяльності, котрі підпорядковані одній темі (Н. Присяжнюк, О. Савченко та ін.), – лягли в основу розроблення навчально-методичного забезпечення для Нової української школи. Ученими доведено, що інтегрування є якісно відмінним від узвичаєного способом структурування, презентації та засвоєння програмового змісту, що уможливорює системний виклад знань у нових органічних взаємозв'язках.

Грунтуючись на науковому доробку вчених, методичних висновках, експериментально встановлених зарубіжними та українськими дослідниками, у Концепції «Нова українська

школа» зазначено: «Інтегрований підхід у початковій школі має реалізовуватись варіативно:

- шляхом паралельного здійснення предметного та інтегрованого навчання;
- засобами інтеграції в межах освітніх галузей, де підставою для цього може бути єдність провідних видів діяльності;
- через створення інтегрованих курсів за пріоритетності різних видів діяльності, які визначаються змістом галузей, з орієнтацією на досягнення чітких результатів, окреслених Стандартом і навчальною програмою;
- за умов упорядкування організаційних форм інтегрованого навчання (навчальних проєктів і досліджень, інтегрованих днів тощо), які дозволять цілісно використати можливості урочної і позаурочної діяльності;
- у процесі інтегрованого навчання мають переважати діяльнісні, творчо-пошукові методи і форми роботи» (2017, с. 5).

За І. Бехом (2002): «Особливістю інтегрованого навчання є те, що воно ґрунтується на одній головній або домінантній діяльності, ідеї (понятті, явищі), яка є стрижнем заняття. Усе інше лише допомагає глибше зрозуміти головний зміст заняття» (с. 5).

Цікавим і пізнавально навантаженим, за результатами нашого науково-практичного дослідження, є інтегрований (тематичний) день. Зміст роботи цього дня включає такі види пізнавальної діяльності, у яких визначена тема є наскрізною і відбивається не тільки у змісті занять, але й у змісті спостережень, вирішенні ситуацій, у рухливих, сюжетно-рольових та інших іграх, на прогулянках тощо. Дуже важливо структуру інтегрованого уроку не перетворити на мозаїку формально об'єднаних за зовнішніми ознаками різнорідних знань. Важливо вчити учнів початкових класів замислюватись над суттю ключового слова, відчувати й усвідомлювати його численні зв'язки з дійсністю, що сприяє формуванню цілісного світогляду та відповідає вимогам Державного стандарту початкової освіти.

Інтеграція як інноваційне явище в педагогічній практиці початкової школи викликає певні труднощі, зокрема тому, що потребує подальшого теоретичного аналізу та вдосконалення методичного забезпечення. Проте результати перших чотирьох

років її активного впровадження свідчать, що більшість педагогів виявляють цікавість до інтегрування змісту, форм і методів освіти.

Побудова освітнього процесу в початкових класах на засадах інтеграції передбачає дотримання комплексу організаційно-педагогічних умов, до яких належать:

- формування інноваційного клімату в колективі через систему методичної роботи;
- створення інтегрованого освітнього середовища;
- розробка різнорівневого варіативного планування освітнього процесу на основі технології застосування інтелектуальних карт;
- забезпечення широкого формату взаємодії учасників освітнього процесу в спільній діяльності.

Резюмуючи дослідження вчених, результати педагогічної діяльності вчителів-практиків, а також базуючись на власному науково-практичному досвіді вважаємо, що завдяки інтегрованому підходу до організації навчальних занять у свідомості учнів формується цілісне уявлення про предмет (об'єкт, явище), більш об'єктивна картина світу. Школярі починають активніше використовувати знання на практиці, підвищується ефективність їхньої самостійної роботи. Під час інтегрованих занять значно посилюється зацікавленість учнів темою та покращується якість засвоєння ними знань і вмінь. Інтегрований підхід, заснований на цілісності сприйняття дитиною навколишнього світу, є провідним принципом проектування змісту початкової освіти та дозволяє забезпечити умови для організації пізнання в межах цілісного процесу, де школяр освоює базові категорії з різних точок зору в різних освітніх сферах.

Інтеграція освіти веде до перегляду цілей, завдань, методів роботи та надає практично необмежені можливості в навчанні й розвитку дітей. Уважаємо, що інтегровані заняття мають великий функціональний діапазон. Вони забезпечують ефективне формування в молодших школярів цілісної картини світу, знань і вмінь із кожного розділу програми, сприяють підвищенню якості знань, підсилюють виховну спрямованість змісту навчальних занять, ущільнюють контент, сприяють розвитку пізнавальної активності та інтересів учнів.

У процесі навчальної діяльності, яка організовується на засадах інтегрованого підходу, значну роль відіграє рівень розвитку пізнавальних процесів: сприйняття, спостереження, пам'ять, мислення. Їхнє вдосконалення сприяє подальшому розвитку пізнавальних можливостей учнів під час вивчення того чи іншого навчального предмету.

Інтегрований підхід до організації освітнього процесу забезпечує створення сприятливої морально-психологічної атмосфери на уроці, реалізацію принципу емоційності навчання, розробку такого навчально-методичного забезпечення уроку, яке допомагає учням уникнути фізичних перевантажень і психологічного дискомфорту.

Учені та практики помітили такий парадокс: чим краще й зрозуміліше пояснюють дітям новий матеріал, тим більше в них виникає передбачень, здогадів тощо. Річ у тім, що доступне пояснення поглиблює в дітей уявлення, розуміння явищ, надає можливість «зазирнути вперед» і побачити нові зв'язки й відношення.

Дослідник М. Поддяков вважає, що базові уявлення про явища природи і суспільства взаємопов'язані. Їх інтегративна функція полягає в тому, що вони як вузлові точки розумового, морального та естетичного розвитку дитини об'єднують усе у своєрідний каркас інтелектуально-моральної сфери, який визначає сприйняття й розуміння навколишнього світу, спрямованість і особливості нових набутих знань. Іншими словами, початкові форми мислення, незважаючи на їхню незрілість, виконують світоглядну функцію. В них акумулюються основні результати психічного розвитку – розумового, морального, мотиваційного, особистісного. Початкові форми категоріальної будови мислення виникають досить рано і відіграють важливу роль у загальному психічному розвитку дитини. У молодших школярів активно формуються початкові форми таких фундаментальних понять, як «простір», «час», «рух», «живе і неживе», «добро і зло» тощо.

У молодшому шкільному віці інтенсивно розвиваються уявлення. Базові уявлення виконують важливі інтегративні функції, впливаючи на збагачення пізнавального досвіду дітей і

розвиток їхньої пізнавальної сфери. Надзвичайно важливим аспектом є те, що інтегративні функції тісно пов'язані з формуванням початкових форм пізнання світу, так би мовити, своєрідною методологією пізнавальної діяльності, яка реалізується під час ознайомлення з різними предметами і явищами та вивчення їх властивостей.

Психологічні дослідження Х. Вернера, О. Запорожця, Ж. Піаже та інших дозволили встановити важливу особливість дитини: у всіх сферах її психіки (пізнавальної, емоційно-вольової, мотиваційно-потребової) одночасно функціонують форми знання, що суттєво розрізняються ступенем своєї сформованості, зрілості. Так, з одного боку, є розвинені й чітко структуровані знання, які відображають об'єкти навколишнього світу достатньо точно й повно; з іншого, – значна частина психічних утворень характеризується невизначеністю і нестійкістю. Це пояснюється тим, що вони в дитини знаходяться у стадії становлення, розвитку, як і психіка загалом.

Під час участі в різних інтегрованих формах навчальної діяльності (гра, дитяче експериментування тощо) в учнів зароджуються й розвиваються нові психічні утворення, які відображають у початковій формі як фундаментальні, так і менш значимі зв'язки й відношення явищ навколишньої дійсності. Разом вони утворюють цілісну систему, котра визначає основні напрями розвитку дитини. Щоб пізнати й засвоїти об'єкт, який вивчається, учень повинен самостійно впливати на нього різними способами. Потреба в нових враженнях надає цій діяльності високого енергетичного потенціалу, що супроводжується емоційним піднесенням, спрямованістю на цілісне розуміння зв'язків і залежностей. Така спрямованість чітко виявляється тоді, коли, засвоївши перший рівень складності, треба переходити до наступного. У більшості дітей виникає чимало здогадок, передбачень про можливі варіанти зв'язків між предметами чи явищами. Тому необхідний ретельний аналіз нових психічних утворень. Їхня диференціація актуалізує інтенсивні процеси інтеграції, синтезу, в ході яких ці психічні утворення виникають.

Розвиток пізнавальної сфери, як і розвиток усіх інших складних систем, підпорядковано принципу прогресивної системної диференціації, який передбачає розвиток від однорідно-простих форм до різнорідно-складних форм з усе більш складною внутрішньою диференціацією структур і функцій.

Отже, процес психічного розвитку дитини є рухом від більш низьких рівнів до більш високих. Специфіка такого процесу полягає в тому, що наступний рівень виникає тоді, коли можливості попереднього рівня ще не вичерпано. Дифузні психічні утворення, що виникли на попередньому рівні, в умовах швидкого розвитку не встигають диференціюватись, а паралельно вже з'являються психічні утворення високого рівня. Така закономірність розвитку дитини веде до значного домінування процесу синтезу (інтеграції). Іншими словами, у молодшому шкільному віці процеси синтезу дещо випереджають процеси аналізу, зберігаючи нерозривний зв'язок з останніми.

Домінування інтеграційних процесів у дітей впливає на всі сфери їхньої психіки – інтелектуальну, емоційну, мотиваційно-потребову – і визначає стратегію й тактику освітньо-виховної роботи з ними. У ході виховної роботи з учнями важливо створити найбільш сприятливі умови для розвитку психічних утворень. Із цією метою необхідно розробити принципово новий зміст і методи виховання й навчання.

Проєктуючи інтегрований підхід до розвитку особистості молодшого школяра, ми виходимо з того, що цей підхід має спрямовуватись на цілісний розвиток дитини, його адаптацію до сучасного динамічного суспільства, спиратися на здібності кожного, сприяти становленню особистості. За такого підходу зміст навчання передбачає здобуття знань та їхнє безпосереднє практичне застосування в пошуковій і самостійній роботі. Процес навчання має проблемний і творчий характер, де головним завданням є не лише набуття знань, але й уміння ними користуватися. Організація навчання дає молодшому школяреві можливість розвиватися у своєму темпі залежно від здібностей і потреб. Учень стає реальним суб'єктом освітнього процесу, а педагог виконує функцію організатора навчання, консультанта,

забезпечуючи індивідуалізацію навчання не лише за формою, але й за змістом. Систематичне використання на уроках спеціальних інтегрованих завдань, спрямованих на розвиток пізнавальних можливостей і здібностей, розширює кругозір дітей, сприяє їх розумовому розвитку, дозволяє впевнено орієнтуватися в найпростіших закономірностях навколишньої дійсності та активно використовувати набуті знання в повсякденному житті.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, інтегрований підхід до організації навчання орієнтує педагогічний процес на продуктивний розвиток молодшого школяра, підвищення його адаптаційних можливостей, дозволяє сприймати дитину як унікальну особистість і закласти стратегічні основи для досягнення вершин її індивідуального розвитку в інтелектуально-пізнавальній, емоційній і мотиваційно-потребовій сферах.

Аналіз теоретичного доробку вчених, реалій сучасної педагогічної практики свідчать, що впровадження інтегрованого підходу до навчання є актуальним і вимагає відповідної підготовки вчителя, формування в нього системи теоретичних знань про особливості організації інтегрованого навчання в початковій освіті та вмінь застосовувати їх у професійній діяльності, що й визначає проблему подальшого дослідження.

Список використаної літератури

- Бех, І. Д. (2002). Інтеграція як освітня перспектива. *Початкова школа*, 5, 5-6.
- Большакова, І., & Пристінська, М. (2021). *Інтегроване навчання: тематичний та діяльнісний підходи*. НВК «Новопечерська школа». Взято з <https://www.youtube.com/watch?v=f2kvqQdQp54>
- Борисенко, В. (2017). *Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підхід*. Взято з <https://mozaikaped.blogspot.com/2017/08/integrované-navchannja-tematychnyj-i.html?view=flipcard>.
- Державний стандарт початкової загальної освіти*. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. (2018). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
- Коханко, О. (2019). Історичні аспекти розвитку інтегрованого підходу в освіті. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Сер. 17. «Теорія і практика навчання та виховання»*, 30, 97-103.
- Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи*. (2016). Взято з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

Mariia Ivanchuk

INTEGRATION DOMINANCE IN MODERN PRIMARY SCHOOL EDUCATIONAL PROCESS: PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASPECT

The article theoretically substantiates the transition to an integrated educational process in primary school due to its modernization, primary school children's psychophysiological characteristics, the integrity of their worldview, and socio-cultural needs. The influence of integration processes on all spheres of a primary school child's psyche, namely intellectual, emotional, motivational, and demanding, is revealed.

The author notes that designing the implementation of an integrated approach in the educational process, we assume that it should be focused on a child's holistic development and their adaptation to a modern dynamic society. It should be based on every child's abilities, and promote personality development. Under this approach, the training content involves knowledge acquisition and its direct practical application in search and independent activities. The learning process becomes problematic and creative so that pupils can progress at their own pace, depending on their abilities, interests, and needs. A pupil becomes a real subject of the educational process. A teacher acts as an organizer of learning, a consultant who provides individualization of learning in form and content. Systematic use of specific integrated learning activities, which are aimed at cognitive abilities development, expands children's worldviews, promotes their mental development, allows them to confidently navigate the laws of reality, and actively use the acquired knowledge in everyday life.

Keywords: *integration; integration in education; integrated learning; integrated learning in primary school; integrated lesson; primary school child's personality development.*

References

- Bekh, I. D. (2002). Intehratsiia yak osvithnia perspektyva [Integration as an educational perspective]. *Pochatkova shkola*, 5, 5-6 [in Ukrainian].
- Bolshakova, I., & Prystinska, M. (2021). *Intehrovane navchannia: tematychnyi ta diialnisnyi pidkhody*. NVK "Novopecherska shkola" [Integrated learning: thematic and activity approaches. NVK "Novopecherska school"]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=f2kvqQdQp54> [in Ukrainian].
- Borysenko, V. (2017). *Intehrovane navchannia: tematychnyi i diialnisnyi pidkhid* [Integrated learning: thematic and activity approach]. Retrieved from <https://mozaikaped.blogspot.com/2017/08/integrovanе-navchannja-tematychnyj-i.html?view=flipcard> [in Ukrainian].
- Derzhavnyi standart pochatkovoi zahalnoi osvity* [State standard of primary general education]. Zatverdzheno postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 liutoho 2018 r. № 87. (2018). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
- Kokhanko, O. (2019). Istorychni aspekty rozvytku intehrovanoho pidkhodu v osviti [Historical aspects of the development of an integrated approach in education]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Ser. 17. «Teoriia i praktyka navchannia ta vykhovannia»*, 30, 97-103 [in Ukrainian].
- Nova ukrainska shkola* [New Ukrainian School]: *Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly*. (2016). Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].

Одержано 11.09.2021 р.